

**Discurs rostit de Președintele Federal Joachim Gauck
la Biblioteca Națională București,
cu prilejul vizitei de stat întreprinse în România
la 21 iunie 2016,
la București/România**

La o asemenea introducere călduroasă poți fi tentat să nu mai susții alocuțiunea pregătită, tematizând, în schimb, amintirile despre care tocmai a vorbit venerabilul domn profesor Pleșu. Înainte de a deveni președinte, am fost de câteva ori aici, sprijinind în mod deosebit eforturile celor care s-au ocupat foarte intens de o asumare deschisă a trecutului marcat de securitate.

Însă astăzi, cu câteva zile înaintea unei decizii foarte fundamentale a unei mari națiuni europene, doresc, totuși, să mă gândesc mai degrabă la situația Europei și la relația noastră cu Europa. De aceea, vă rog să-mi permiteți, dragă domnule profesor Pleșu, să rezist tentației de a da curs amabilei dumneavoastră invitații de a mai dezvolta puțin pentru auditoriul nostru reminiscentele noastre comune.

Fiindcă Europa ar avea motiv de reflecție asupra structurii sale și a felului în care populația se raportează la proiectul numit „Europa”, chiar și în absența situației actuale existente în Regatul Unit.

Este, fără îndoială, altceva, dacă vorbești despre Europa la Paris, la Londra sau la Madrid, la Varșovia sau la București. Iar noi observăm că, în funcție de locul în care te afli, Europa arată întotdeauna puțin altfel. Asta ține, desigur, și de diversitatea continentului, de diferitele istorii ale țărilor, ține de diferitele așteptări și experiențe, de diferitele speranțe și dezamăgiri ale populației.

Privind acum, cu ochii mei de berlinez, de la București spre Europa, se vor naște, poate, câteva perspective despre care vom putea discuta succint la finalul discursului.

Acum aproape zece ani, România și Bulgaria au aderat la Uniunea Europeană. Permiteți-mi să vă reamintesc cât de altfel priveam atunci, spre deosebire de astăzi, atât la București, cât și la Berlin, spre viitor și spre Europa? Era și anul în care sărbătoream 50 de ani de la semnarea

Tratatelor de la Roma. La distanță de jumătate de secol de la relativ modestul debut al ambițiosului proiect european aproape întregul continent era unit în această mare comunitate.

Acestea ne permiteau fără doar și poate să fim optimiști. Cu precădere noii membri, dacă bine îmi amintesc, mai mult decât cei care parcurgeau, deja, de ceva vreme, împreună această cale. Cu precădere aici, în estul și sud-estul Europei, exista la scară largă o atmosferă plină de entuziasm pentru Europa, percepută în vest cu oarece surprindere. Însă, desigur, oamenii de aici, din țările nou venite, vedeau cu precădere oportunitățile care li se ofereau societăților lor.

Știu că îndeosebi aici, în România, nu se pune accentul doar pe beneficiile economice, ca de pildă ajutoarele financiare, ci că se întrevedeau și șansele unei preschimbări lăuntrice și ale unor reforme oferite de această aderare. Doresc să evidențiez cuvintele cheie combaterea corupției și asumarea trecutului comunist. Ambele procese au fost demarate și perpetuate, mai ales în trecutul apropiat. Promisiunea europeană a unui viitor mai bun pentru toți a eliberat forțe ascunse, chiar dacă era limpede, de la bun început, că nu puteau fi atinse prea curând rezultate durabile.

În primăvara anului 2007, membrii noi, dar și cei vechi, erau animați de o profundă mulțumire față de rezultatele atinse. Și, membrii noi, dar și cei vechi priveau cu încredere și împreună în viitor. Așa reiese din Declarația de la Berlin prilejuită de cea de a 50-a aniversare a Tratatelor de la Roma, și anume cu următoarele cuvinte: „Preț de secole, Europa a fost o idee, o speranță în pace și înțelegere. Această speranță s-a împlinit.” Și cu privire la viitor declarația spune: „Istoria noastră ne avertizează că trebuie să protejăm această fericită șansă și pentru generațiile viitoare.”

Atunci când vorbesc despre membrii vechi și cei noi, mă refer doar la data aderării fiindcă toți membrii Uniunii participă, evident, cu drepturi egale la împlinirea Europei.

Ceea ce le diferențiază astăzi pe unele țări membre mai noi de cele mai vechi este deja o viziune deosebită asupra Europei. Mulți oameni au reușit aici, în România, să-și păstreze ceva din entuziasmul anului 2007. Până astăzi, puțini sunt cei care se îndoiesc aici în țară de Uniunea Europeană – în alte țări, situația este alta. Partidele răspicat euro-critice aproape că nu contează. Mulți români își doresc mai multă Europă, nu mai puțină. Și acest lucru este diferit în alte țări ale Europei. Mă refer doar la dorința românească de a adera la spațiul Schengen. Mulți știu și că Uniunii Europene îi revine o contribuție importantă la dezvoltarea țării lor, că sprijină procesul de reforme, de pildă în justiție. La debutul anului, Comisia Europeană a constatat în cazul României realizări, dar a evidențiat și necesitatea luării unor măsuri și în viitor. Sunt conștient: toți cei care se implică în țara

dumneavoastră pentru statul de drept și independența justiției, apreciază sprijinul venit din Europa. Îmi doresc ca această încredere în Uniune, ca acest entuziasm pentru proiectul european să se regăsească mai puternic și în alte state membre.

Dar, după euforia anului 2007, în multe țări în Europa a urmat și realismul. La doar câteva luni de la emiterea Declarației de la Berlin, solidaritatea europeană s-a regăsit, deja, în fața unor prime și foarte serioase provocări, mai precis de-a lungul gravei crize financiare și economice. Nici nu reușisem să depășim cu bine repercusiunile crizei, precum și anumite modificări datorate modului în care aceasta a fost gestionată, iată că în imediata vecinătate a Uniunii Europene a apărut o nouă provocare ca urmare a încălcării vădite a dreptului internațional. Și îndeosebi din vara anului trecut, fluxurile migratorii pun, iată, Europa la grea încercare.

Toate aceste crize au zguduit Uniunea Europeană din temelii, generând, astfel, încă o criză, una deosebit de gravă: criza de încredere. Convingerea, Uniunea Europeană ar putea reuși pe termen lung să depășească diferențele, creând trăsături comune pare să se năruie din ce în ce mai mult în multe locuri. Mai ales unii membri noi își pun, în plus, întrebarea, cum și când poate fi onorată promisiunea de prosperitate făcută de Uniune. În același timp, în multe țări membre, asistăm la apariția unor forțe politice care preiau sentimente anti-europene sau le creează, care culminează în intenția de a părăsi Uniunea Europeană. Unii se întrebă: mai poți susține cu tărie, ca în 2007 : "Europa este viitorul nostru"?

E drept: Uniunea Europeană parcurge astăzi o criză. Dar situația nu reprezintă nicidecum prilej de disperare - chiar dacă unii consideră că este de datoria lor, să provoace teamă și îngrijorări. Permiteți-mi câteva rațiuni legate de modul în care eu înțeleg unele aspecte, poate neglijate până acum, ce țin de dificultățile actuale și care ar trebui să fie, în viziunea mea, atitudinea cu care să răspundem acestora, în Germania, în România, precum și în celelalte state ale Uniunii. Dat fiind că în Europa nu mai avem de multă vreme de a face doar cu multe discursuri individuale, clar delimitabile din punct de vedere național și regional, ci, mai degrabă, cu o situație în care dezbaterile sunt și de factură general-europeană.

Actualmente, în Europa, mai precis în unele societăți individuale, ce-i drept cu o intensitate diferită, precum și în Uniunea noastră ca întreg, ne confruntăm cu un straniu și extrem de periculos asalt de stări afective negative. Consider că în contracararea unor astfel de stări afective nimic nu este mai util decât rațiunea. Însă avem nevoie și de pasiune pentru rațiune.

Nu cred că este vorba doar de chestiuni concrete. Dificultățile rezidă pe alocuri și în diferitele întrebări cu mare încărcătură emoțională privind, de exemplu, stilul de viață și concepțiile morale,

care reies cu atât mai evident cu cât petreci mai mult timp împreună. Aceste percepții și viziuni diferite, în parte chiar divergente, despre modul în care dorim să trăim, se întrevăd atât în interiorul societăților în parte, cât și depășind granițele acestora. Dacă am vrea să le creionăm în mod exagerat și simplist am putea spune:

Pe de o parte există cei care îi consideră pe „ceilalți” pur și simplu înapoiți, reacționari, mult prea voluntar supuși tentațiilor emanate de tot ceea ce este autoritar. Aceștia, la rândul lor, îi consideră pe ceilalți exagerat de libertini, aroganți din punct de vedere moral, dar și de o groaznică slăbiciune când vine vorba de identitate, tărie și onoare. Fiecare dintre ei se simt reprezentanți exemplari ai adevăratei Europe și ai valorilor sale.

Într-o serie întregă de chestiuni suntem mânați de emoții puternice, ce deseori polarizează: Fie că este vorba de gestionarea refugiaților, de relația dintre Europa seculară și cea religioasă, de gestionarea datoriilor excesive, a crizei bancare și a șomajului, fie că este vorba de chestiuni din domeniul medicinei reproductive, de suicidul asistat sau de auto-determinarea sexuală.

După cum spuneam: toate acestea sunt formulate în mod exagerat și simplist, și realitatea, de obicei, este rezultatul unui amestec impur al unor modele ideal-tipice. Dar în multele provocări cărora trebuie să le facem față, acționează aceste percepții fundamentale ce ne pot determina puternic emoțional.

Poate fi dificil să porți o discuție obiectivă pe marginea unor astfel de chestiuni cărora într-adevăr le revine o dimensiune morală și care implică decizii bazate pe valori. Acest lucru este valabil atât în interiorul fiecărei societăți în parte, dar și pentru discuția purtată în interiorul Europei.

Și, totuși, nimic nu ne este mai util decât să încercăm să ne reîntoarcem de fiecare dată la dialogul rațional.

Să privim puțin retrospectiv: Din ce trăiește ideea europeană, din ce trăiește cultura europeană?

Din ce trăiește acel spirit european care este reprezentat, de exemplu, prin intermediul unor biblioteci ca aceasta, dar și prin intermediul unor universități, aceste inegalabile invenții europene?

Acest spirit reprezintă:

Dorința de cunoaștere,

întrebarea privind sensul existenței umane,

căutarea adevărului în sens moral, filosofic sau religios,

aderarea la supremația dreptului,

verificarea fiecărei teorii în contextul unui val de critici,

necesitatea deosebirii între afirmație și realitate,
 dispute argumentative și dezbateri obiective,
 progresul cunoașterii prin schimbul de idei bazat pe argumente și
 contraargumente, prin dovezi și infirmări,
 aprofundarea cunoștințelor prin analizarea unor idei străine și a
 unor culturi îndepărtate sub aspect geografic sau istoric.

Acest spirit, care a marcat în mod esențial evoluția culturală și
 politică a Europei începând cu înființarea primelor universități la
 Bologna, Paris și Oxford, care – în pofida unor eșecuri brutale – nu a
 putut niciodată fi eradicat în totalitate și căruia îi datorăm majoritatea
 lucrurilor bune și constructive din trecut și prezent, acesta este spiritul
 înțelepciunii, al rațiunii, al iluminismului, al criticii.

Există două premise datorită cărora putem gândi, cerceta și
 comunica în acest spirit al înțelepciunii, al rațiunii și al iluminismului:
 prima și cea mai importantă premisă este libertatea. Libertatea de
 gândire, de exprimare și de publicare și – inseparabil legat de acestea
 – angajamentul la veridicitate și la căutarea dezinteresată a
 adevărului.

Immanuel Kant a afirmat odinioară: Trebuie să ai curajul să te
 folosești de propria rațiune, fără indicații din partea altuia. Astăzi, însă,
 unii transformă, de bună seamă, această afirmație în următoarea
 maximă: Trebuie să ai curajul să te folosești de propriile prejudecăți și
 să nu ascuți nicidecum de părerile contrare. Să nu-ți fie frică să
 pretinzi că afirmațiile tale nedovedite corespund realității. Să nu-ți fie
 rușine să consideri că părerea ta neverificată reprezintă deja un
 argument.

Aceste afirmații puternice, însă lipsite de argumente, pot fi
 enunțate cu atât mai neîngrădit, cu cât din ce în ce mai mulți
 contemporani – se pare că aproape în întreaga Europă – socializează în
 grupuri de opinie care se exclud reciproc. Internetul - de fapt un mijloc
 pentru informarea nelimitată și accesul la toate domeniile științifice
 imaginabile - poate, în mod paradoxal, consolida asemenea demarcări.
 Urmările sunt izolarea intelectuală și autismul moral. În cel mai recent
 roman al unei autoare germane cu o pronunțată gândire politică, Juli
 Zeh, se face următoarea referire la localitatea fictivă Unterleuten, care
 este și titlul romanului, în care are loc acțiunea narației: „Dacă este
 ceva ce am învățat în Unterleuten, atunci este faptul că fiecare om
 trăiește într-un univers propriu, în care are dreptate de dimineața până
 seara.”

Acesta este un context încurcat: pe de o parte sunt cei care sunt
 mândri de afinitatea lor anti-elitistă și care, în plus, reacționează prin
 respingerea încăpățânată a tot ceea ce este străin sau diferit. Este
 despre a fi împotriva celor-de-sus și a celor-de-afară. Adeseori,
 ignoranța se amestecă cu superstiția, transformându-i în victime ale

conspirației unor puteri malefice, împotriva cărora este, așadar, permis să te aperi prin orice mijloace.

Pe partea cealaltă se află lumea care se consideră pe deplin de deschisă și informată și pentru care orice măsură în ceea ce privește combaterea discriminării, pluralismul, multiculturalismul constituie analfabetism cultural sau înapoiere.

Izolarea reciprocă a acestor grupuri de convingeri influențează acum și discursul european. Aceasta are efect puternic și asupra relațiilor între societăți și state cu Uniunea Europeană în ansamblul său. Nu puțini sunt cei care văd în lumea devenită, aparent, confuză, motivul esențial pentru complexitate, chiar pentru condiții haotice ale Uniunii și ale instituțiilor și reglementărilor sale, condiții care nu mai pot fi influențate de societățile locale, regionale sau naționale. În cadrul societăților întâlnim uneori o reîntoarcere la grupuri închise, câteodată chiar un tribalism modern.

Este adevărat: oamenii au nevoie de o patrie gestionabilă, care să le ofere siguranță, de o comunitate de care să simtă că aparțin, care să le permită și sentimente precum mândrie, onoare și atașament față de ceea ce este al lor. Oamenii nu doresc să aibă sentimentul că cineva îi ghidează cu condescendență, cu atât mai puțin după ce tocmai au trăit un eveniment istoric de eliberare, așa ca cum s-a întâmplat aici, în România, precum și în alte țări central- și est-europene sau în estul Germaniei.

Pe cât este de bine și de corect să apreciezi și să protejezi ce este al tău: nu avem voie să periclităm ceea ce am realizat împreună în anii precedenți. Nu vrem să uităm ce nenorocire s-a abătut odinioară asupra Europei în urma nazismului. Pacea în libertate nu este ceva de la sine înțeles în Europa. Nici nu s-a realizat de la sine și nici nu se va păstra de la sine. Europa comună nu există în primul rând pentru a permite călătorii cu avioane low-cost de la Atena la Dublin sau pentru ca Universitatea din Tallinn să recunoască diplome de participare la seminarii la Bordeaux. Europa comună există pentru ca ceea ce a fost cel mai puțin firesc din punct de vedere istoric în Europa să rămână în mod sustenabil realitate: pacea în libertate.

De aceea, nu pot trece cu vederea cum în cadrul unor mișcări auto-intitulate patriotice, dar care ar trebui numite naționaliste, se articulează masiv xenofobia, rasismul vechi și nou și o agresivitate plină de ură împotriva a tot ceea ce arată ca sau pare a fi societate deschisă, liberalism și toleranță.

Cât de absurd și distructiv ar fi dacă acea mare frontieră prin Europa, pe care am depășit-o împreună cu succes cu un sfert de veac în urmă, să fie înlocuită de multe noi delimitări. Acest lucru nu s-ar afla sub o stea norocoasă. De aceea nici nu dorim să ni-l imaginăm.

Știm cu toții: Niciun om nu dorește să fie tratat ca făcând parte dintr-o clasă inferioară. Și nicio țară. Pe bună dreptate. De aceea, în cadrul comunității Uniunii Europene nu trebuie să fie stipulat doar în tratate, pe hârtie, ci ar trebui ca fiecare să poată simți mereu că toți au aceleași drepturi și îndatoriri. Nimeni nu trebuie să trăiască cu impresia că în Europa există meșteri și ucenici. Cine face parte din Comunitate, face parte cu totul, data aderării ar trebui să aibă doar valoare istorică.

Cei care au fost primiți în Comunitate au acceptat implicit și reglementările și principiile, valorile și procedurile acesteia. Ei contribuie în mod egal, de la momentul aderării, la dezvoltarea acestor reglementări. Și pentru fiecare membru se aplică regula că poate accesa contul Comunității numai dacă este dispus să și contribuie, după posibilități, la acesta.

Dacă mă gândesc la marile noastre subiecte din prezent – securitate, protecția climei sau creșterea economică sustenabilă –, sunt câteodată surprins cum își pot imagina unii că interesele vitale ale societăților noastre nu pot fi protejate mai eficient și reprezentate la nivel global de către Uniunea Europeană decât ar putea fiecare membru în parte.

Când a fost gândit inițial proiectul european, nu se vorbea în principal despre valori – poate pentru că erau împărtășite în mod firesc. Dar despre faptul că interesele trebuie să fie reprezentate și realizate în comun au fost conștienți în egală măsură atât primii membri ai Uniunii Europene cât și cei care au aderat în decursul deceniilor. De asemenea, și că este în favoarea tuturor dacă la final se ajunge la echilibrarea intereselor, numită compromis.

Doresc să accentuez în încheiere că, dacă dorește să rămână ea însăși, Uniunea noastră este și va trebui să fie, fără îndoială, și o comunitate de valori: În afară de principiile fundamentale intangibile precum drepturile omului, libertatea de exprimare și religioasă, principiile statului de drept și egalitatea între femei și bărbați, există însă spațiu generos pentru o Uniune Europeană diversă. Faptul, că în cadrul Uniunii, pe baza fermă a acestor valori nenegociabile privind forme de trai și sociale, pot exista, desigur, păreri contrare, ar trebui să intre sub tocmai incidența principiului său antitotalitar.

În acest sens, trebuie să reînvățăm cu toții să acceptăm argumente care par, inițial, neplauzibile mediului în care trăim. Trebuie să reînvățăm să reînnodăm tradiția intelectuală și morală a disputelor argumentative, tradiție care a stat, printre altele, la baza culturii europene și de care amintesc în mod voit aici, în acest spațiu.

În Europa secolului 21 nu ar trebui să fim mai puțin diverși, mai puțin capabili de dispute și conflicte și nici mai puțin dornici cu ardoare de rațiune decât au fost colegii din noile universități ale secolului al 12-lea. Mai degrabă ceva mai mult, astfel încât fiecare din această

frumoasă mare Europă să nu trăiască doar în propriul său mic univers,
în care are dreptate de dimineața până seara.

Vă mulțumesc.